

TEMA BROJA: PROBLEMI I IZAZOVI TRANZICIONE PRAVDE U REGIONU

KOMISIJE ZA ISTINU I SUDOVI ZA RATNE ZLOČINE

PRECIZIRATI ULOGE

Nerma Jelačić *Balkanska istraživačka mreža BIRN, Justice Report*

Kako bi komisije za istinu bile korisne društvu mora se jasno odrediti njihova veza sa postojećim sudovima

Sve glasniji pobornici ideje za uspostavljanje komisija za istinu u bivšoj Jugoslaviji moraju biti sigurni da njihov entuzijazam neće uticati negativno na postojeće sudske procese u regionu.

Iako je očigledno da i komisije za istinu i sudski procesi imaju važne uloge u postkonfliktnim zemljama koje prolaze kroz tranziciju pravde, njihovo nekoordinisano istovremeno delovanje može naneti štetu utvrđivanju istorijskih činjenica, što je konačan cilj i rada komisije ali i suđenja.

Iskustva

Komisije za istinu, kao državne i regionalne institucije, se sve više spominju u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj kao modeli koji bi im pomogli da se nose sa masovnim kršenjima osnovnih prava počinjenim tokom devedesetih godina.

Vremenom, slične inicijative se mogu očekivati na Kosovu i u Makedoniji, gde tamošnja visoko homogenizovana društva takođe počivaju na nerešenim suštinskim pitanjima.

Raniji pokušaji kreiranja takve institucije u regiji bili su neuspešni, ali je očigledno i da sama suđenja neće doneti uspostavljanje pravde za žrtve nasilja.

Zaista, insistiranje na formiranju komisija za istinu, a da se prethodno ne identificuje način kako će biti povezane sa postojećim sudskim mehanizmima, može umanjiti rezultate obe institucije.

Na Balkanu je važno učiti iz odluka koje su se donosile u mnogim postkonfliktnim društvima.

Nema sumnje da žrtve širom sveta vide krivično gonjenje počinilaca ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti kao najvažniji element tranzicione pravde.

Uspostavljanje odgovornosti pojedinaca i njihovo kažnjavanje, viđeno je kao najbolji način za sprečavanje rasta kulture nekažnjavanja. U isto vreme, taj proces vraća veru u vladavinu prava, koje je često nestala u toku sukoba.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) je započeo proces uspostavljanja pojedinačne krivične odgovornosti za zločine na Balkanu, a pravosudni sistemi u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji danas se odgovorno bave tim pitanjem.

Međutim, sami sudski procesi neće doneti tako potrebnu katarzu za mlade države kojima su prve dekade života obeležene neprijateljstvima.

Čak i kada bi postojala iskrena politička volja za procesuiranje svih odgovornih, nedostatak sredstava može sprečiti sudove da procesuiraju tako veliki broj ljudi.

Komisije za istinu mogu popuniti tu prazninu. Ako su oformljene na odgovarajući način, uz prikladan mandat, komisije mogu doprineti utvrđivanju istorijskih činjenica o kršenju prava, istražiti uzroke i posledice, te dodeliti krivicu.

Komisije za istinu takođe pomažu da dođe do masovne društvene transformacije, neophodne kako bi se osiguralo da neće doći do ponovnih kršenja prava u budućnosti.

Zasebno i odvojeno, ni sudski procesi niti komisije za istinu neće moći zadovoljiti potragu za pravdom stradalnika. Samo zajedno imaju šansu.

Eksperti za tranzicionu pravdu su to shvatili, i zbog toga u zemljama kao sto je Istočni Timor i Siera Leone kao istovremeni procesi deluju komisije za istinu i suđenja.

Ipak, na primer u Siera Leoneu, nerešeno pitanje koordinacije između Specijalnog suda i Komisije za istinu je pretilo uspehu obe institucije.

Nesporazumi vezani za komunikaciju između te dve institucije, koji su nastali od samog početka, pretili su da nepovratno ograniče njihov uticaj.

Zbog toga se pitanja istovremenog delovanja komisija za istinu i provođenje sudskih procesa moraju rešiti u samom začetku.

Upozorenje

Na Balkanu, gde su suđenja za ratne zločine već u toku, pažljivo treba odrediti mandat potencijalnih komisija za istinu kako bi se osiguralo da ta dva procesa nadopunjavaju jedan drugi.

Nacrt legislative o komisijama za istinu će morati uključivati pitanja o razmeni informacija i resursa, tretiranju dokaza, svedoka i sprovodenju istraga.

Kako saznaće BIRN-ov Justice Report, to nije bio slučaj sa poslednjim nacrtom Zakona o uspostavljanju Komisije za istinu za Bosnu i Hercegovinu. (http://www.birn.eu.com/insight_28_1_eng.php)

Činjenica da će isti događaji, žrtve, počinaci i svedoci, biti relevantni oboma, i komisijama i sudovima, trebala bi delovati kao upozorenje regionalnim i međunarodnim ekspertima koji trenutno diskutuju o uspostavljanju komisija za istinu na Balkanu, a kako bi se osiguralo da sve ide bez problema.

Ako bi komisije za istinu za Balkan otvoreno delile informacije sa tužiocima, malo počinilaca zločina će se prijaviti. Problem bi bio izraženiji ako se ne bi nudila neka vrsta amnestije u zamenu za svedočenje.

A bez svedočenja izvršilaca, istorijska zabeleška koju bi uspostavile komisije za istinu ne bi bila potpuna.

Uspostavljanje ravnoteže je težak zadatak, ali ni otvoreno „ne“ za razmenu informacija nije odgovor.

Kada bi konflikt između predstavnika sudova i komisija postao javan, stvari bi mogle postati još opasnije.

Na primjer, razmena informacija između Komisije za istinu i pomirenje i Specijalnog suda za Siera Leone, pretvorila se u vruću javnu debatu, koja je imala štetne rezultate.

Činjenica da se sudovi na Balkanu susreću sa mnogo težim zadatkom nego Siera Leone, je drugo pitanje koje treba uzeti u obzir kada se govori o uspostavljanju komisija za istinu.

U Siera Leoneu, Specijalni sud se fokusirao samo na pozivanje na odgovornost najodgovornijih. Od Suda se očekuje da procesuira samo nekoliko desetina slučajeva. Ostalo je na Komisiji za istinu i pomirenje.

Balkanski sudovi su već procesuirali više izvršilaca zločina nego što će Specijalni sud u Siera Leoneu ikad učiniti. A državno sudstvo je tek počelo sa radom.

Dok lokalni sudovi na Balkanu ustanovljaju svoj položaj na klizavom terenu ratnih zločina, pravosudni sistem radi na uspostavljanju strategija. Istovremeno se govori o stvaranju strategije za regionalnu saradnju pravosuđa.

Niti jednu komisiju za istinu u regionu ne treba uspostavljati dok nije uspostavljena mapa za sudsko procesuiranje ratnih zločina. Samo tada se može reći šta će uključivati rad komisija za istinu.

Ako se komisije uspostave prerano, konfuzija o njihovoj ulozi i ulozi sudova postane javna, pravda će biti ugrožena – bez obzira da li se institucije na kraju dogovore.